

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII
Международная научная конференция студентов и молодых
ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International
Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE
BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

2. Государственная программа развития здравоохранения Республики Казахстан «Денсаулық» на 2016-2019 годы. Министерство здравоохранения Республики Казахстан, 2016. Доступно по ссылке: <https://www.minzdrav.gov.kz>
3. Статистические данные по здравоохранению Республики Казахстан за 2016-2019 годы. Комитет статистики Министерства национальной экономики Республики Казахстан, 2019. Доступно по ссылке: <https://stat.gov.kz>
4. Государственная программа развития продуктивной занятости и массового предпринимательства на 2017-2021 годы «Еңбек». Астана: Правительство Республики Казахстан, 2016.
5. Статистические данные о занятости лиц с инвалидностью в 2021 году. Министерство труда и социальной защиты населения Республики Казахстан, 2022.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КЕДЕЙЛІК ДЕНГЕЙІН БАҒАЛАУ ЖӘНЕ КЕДЕЙЛІКТІ ӨЛШЕУДІҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ

Әділжанова Гүлдархан Әділжанқызы
gldarxan@inbox.ru

Л. Н. Гумилев атындағы ЕҰУ 1 курс әлеуметтік жұмыс мамандығы магистрі,
7М11405 әлеуметтік жұмыс, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекші – З.Абетова

Кедейлік қоғамдық жүйеге және белгілі бір елдің экономикалық даму деңгейіне қарамастан кез-келген ұлттық экономикалық жүйеге тән. Ғылыми әдебиеттерде "кедейлік" ұғымы табыс болған кезде адамдардың материалдық қамтамасыз етілмеуі ретінде кең таралған. Кедейлік адамның немесе отбасының қалыпты өмір сүруіне және жеке тұлғаның дамуына кедергі келтіріп, тіршілік әрекетін қамтамасыз ету үшін әлеуметтік қажетті тұтынуды сақтауға жол бермейді. Елдердің кедейлік деңгейін бағалай отырып, сарапшылар әдетте жан басына шаққандағы ЖІӨ немесе ЖҰӨ сияқты көрсеткіштерге назар аударады. Ал Қазақстанда кедейлік шегі ең төменгі күнкөріс деңгейінен есептеледі. Кедейлік шегі-бұл үй шаруашылығын ұстауға қажетті ең төменгі табыс мөлшері. Ол елге байланысты өзгереді және бағалар өзгерген сайын уақыт өте өзгереді. Сонымен бірге, кедейлік шегі кедейлік деңгейін өлшеу үшін қолданылады және көбінесе орташа табыстың жартысы деңгейінде белгіленеді. Кейде ол орташа табыстың белгілі бір пайызы деңгейінде белгіленеді, мысалы, 60%. Статистикалық көрсеткіштерге сүйенсек 2022 жылы Қазақстанда ең төменгі күнкөріс деңгейі 37 389 теңгені құрады. Бұл санның 70%-ы 26 172 теңге. Бұл Қазақстандағы кедейлік шегі болып табылады, яғни бұл көрсеткіштен бір айда аз ақша табатын адамдар кедей топ болып есептеледі.[1]

Кедейлік шегі кедейліктің нақты көрсеткіші емес, бірақ бұл ең көп қолданылатын көрсеткіш. Ол көбіне өмір сүру құнын есепке алмағаны, жиі жаңартылмағаны және өмір сүру құнының аймақтық айырмашылықтарын ескере отырып түзетілмегені үшін сынға ұшырайды. Кедейлік қасиеті отбасының мөлшерін ескермегені үшін де сынға алынады. Балалары жоқ жалғызбасты адамға төрт адамнан тұратын отбасына қарағанда өмір сүру үшін аз табыс қажет болуы мүмкін. Қазақстанда ғана емес, бүкіл әлемде коронавирус әкелген кризис салдарынан кедейлік көрсеткіштері де аздап өзгерістерге ұшырады. Сондықтан да, соңғы жылдардың көрсеткішін есептемегенде, елімізде COVID-19ға дейінгі жағдайды сараптап көрсек болады.

Мәселен, Атамекен ҚР ҰКП сайтының 13.02.2020 жылғы "Әдіснама біздің қайсысымыз кедей екенімізді шешеді" мақаласында Қазақстанда кедейлік деңгейі 2 есеге төмендетілгені хабарланған. Сонымен қатар, Еңбек министрлігінен АӘК алушылардың табалдырығын ең төменгі күнкөріс деңгейінен 100% - ға дейін ұлғайту жөнінде ұсыныс та келіп түсті, бұл кедейлік деңгейінің көрсеткішін одан әрі арттыратыны сөзсіз.

Статистика бойынша ҚР-да ең төменгі күнкөріс деңгейі (ЖМ) 2019 жылдың 3 тоқсанында 31 120 теңгені құрады. Кедейлік шегінен қазақстандықтардың тек 4,5% - ы ғана шықты. Алайда, 2015 жылғы Дүниежүзілік Банктің тәуелсіз есептеулері Қазақстанда халықтың 26% - ы кедей болып саналғанын көрсетті. Осылайша, 2019 жылғы ең төменгі күнкөріс деңгейі 31 120 теңгеге тең болды және халықаралық деректер Еңбек Министрлігі мен Дүниежүзілік Банктің статистикалық деректері сәйкес келмейтінін көрсетті, Қазақстандағы кедейлер санындағы айырмашылық 21,5% - ға артық болған.

Дүниежүзілік банк жыл сайын кедейлік шегін халықаралық рейтинг үшін сатып алу қабілетінің паритеті бойынша бағалайды. Бұл рейтингте Қазақстан табыс деңгейі орташа деңгейден төмен елдер қатарында тұр және біздің елімізде кедейлік шегі күніне 5,5 АҚШ долларды құрайды. Бұл сома шамамен 64 мың теңгені құрайды, бұл белгіленген ең төменгі күнкөріс деңгейінен 2 есе аз (31,120 теңге). Дүниежүзілік Банктің кедейлік шегі бойынша көрсеткіштері мен еңбек министрлігінің келтірілген статистикалық деректері сәйкес келмейді. Сонымен бірге, Дүниежүзілік Банктің мәліметтері бойынша, көршілес Ресейдің күнкөріс деңгейі 2019 жылдың 3 тоқсанында 11 012 рубльге (65 800 теңге) сәйкес келген.[2]

Кесте №1. ҚР Еңбек және әлеуметтік қорғау министрлігі мен Дүниежүзілік Банктің (2019 жыл) деректері бойынша ҚР-дағы ең төменгі күнкөріс деңгейінің (ТМ) статистикасын және халықтың кедейлік шегін салыстыру.

№	ҚР - дағы ең төменгі күнкөріс деңгейінің статистикасы	Кедейлік шегі және халық
1.	Статистика бойынша ҚР-да ең төменгі күнкөріс деңгейі (ЖМ) 2019 жылдың 3 тоқсанында 31 120 теңгені құрады.	Кедейлік шегінен қазақстандықтардың тек 4,5% - ы ғана шықты.
2.	2015 жылғы Дүниежүзілік Банктің тәуелсіз есептеулері күнкөріс деңгейі сомасы шамамен 64 мың теңгені құрайды, бұл белгіленген ең төменгі күнкөріс деңгейінен 2 есе аз (31,120 теңге). Дүниежүзілік Банктің мәліметтері бойынша, Ресей ҚД 2019 жылдың 3 тоқсанында 11 012 рубльге сәйкес келеді (65 800 теңге).	2015 жылғы Дүниежүзілік Банктің тәуелсіз есептеулері Қазақстанда халықтың 26% - ы кедей болып саналғанын көрсетті.

Статистика комитетінің ақпаратына сәйкес, 2018 жылы халықтың 7,4% кедейлік шегіне жеткен. Егер медианалық есептеуге сенетін болсақ, Қазақстандағы кедейлік деңгейі 2018 жылдың қорытындысы бойынша 10% - ы құрады. Медианалық әдіс әсіресе Еуропалық Одақ пен ЭЫДҰ елдерінде танымал, мұнда медианалық табыс ұлттық табыстың 60% құрайды.

Кедейліктің нақты деңгейінің екі есеге жуық төмендеуінің себептері келесі негіздермен байланысты. Қазақстандағы кедейліктің орташа дәрежесі табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен халықтың саны мен үлесі бойынша өлшенеді. Бұл жағдайда басты критерий - тұтыну себеті. Бірақ медианалық техниканың әлсіз жақтары бар. Мысалы, тауарларды таңдауды сарапшылар үй шаруашылықтарының пікірін ескермей жүзеге асырады. Күнкөріс деңгейі-бұл адамның ең төменгі күнкөріс деңгейінде өмір сүруі үшін қажет сома.Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, үй шаруашылығын тұтыну табысқа қарағанда кедейлікті өлшеу үшін әл-ауқаттың жақсы көрсеткіші болып табылады. Сондықтан халықаралық стандарттар табысқа емес, тұтынуға негізделген әл-ауқат көрсеткішін жиі пайдаланады.

"Әлеуметтік қолдау және әлеуметтік қамсыздандыру" мақаласында 2016-2019 жылдар аралығында әлеуметтік жәрдемақыларға жұмсалатын шығындар 3,5 триллион теңгеге (84%)

дейін өскені хабарланды.Қазақстанда кедейлік шегінен төмен адамдар саны 2019 жылдың үшінші тоқсанында 11% - ға дейін өсті. Бұл АӘК (атаулы әлеуметтік көмек) беру критерийлерін қайта қарағаннан кейін орын алды. Нәтижесінде АӘК алушылар саны 88 есеге өсті.[2]

Бұл жағдайда не істеу керек деген сұраққа жауап көп жағдайда кедейлікті дұрыс бағалау және түсіну тиімді шешімдер қабылдауға, сондай-ақ әлеуметтік шиеленісті азайтуға мүмкіндік беретіндігімен байланысты. Дүниежүзілік Банктің талдауы көрсеткендей, ең кедей топта ең көп балалы отбасылар бар (үш немесе одан да көп баласы бар). Әлеуметтік төлемдерді талдау арқылы балалары бар отбасыларға мемлекеттік жәрдемақы жүйесі ең тиімді деп қорытынды жасауға болады. Оны іске асыруға бөлінген әрбір теңге үшін кедейлік алшақтығы 0,605 теңгеге азаяды. Осының арқасында балаларға немесе балалары бар отбасыларға арналған жәрдемақылар атаулылықтың жоғары деңгейіне ие болады.

ҚР-дағы кедейліктің нақты деңгейін екі есе төмендету себептері мынадай негіздермен байланысты.

1. Қазақстандағы кедейліктің орташа дәрежесі табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен халықтың саны мен үлесі бойынша өлшенеді. Бұл жағдайда басты критерий - тұтыну себеті.

2. Медианалық техниканың әлсіз жақтары бар. Мысалы, тауарларды таңдауды сарапшылар үй шаруашылықтарының пікірін ескермей жүзеге асырады.

3. Күнкөріс деңгейі-бұл адамның ең төменгі күнкөріс деңгейінде өмір сүруі үшін қажет сома. Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, үй шаруашылығын тұтыну табысқа қарағанда кедейлікті өлшеу үшін әл-ауқаттың жақсы көрсеткіші болып табылады.

4. Халықаралық стандарттар көбінесе табысқа емес, тұтынуға негізделген әл-ауқат көрсеткішін пайдаланады.

Осындай негіздерден біз кедейлікті дұрыс бағалау мен өлшеу әдістерінің тиімді түрін таңдау кедейлік деңгейін төмендетудің басты құралдарының бірі екендігін байқай аламыз. Әлеуметтік салада болып жатқан процестерді зерттейтін көптеген зерттеулер таңдамалы сауалнамалардың нәтижелеріне сүйенеді, оның аясында респонденттер қазіргі кездегі әлеуметтік-демографиялық және экономикалық жағдайының әртүрлі аспектілерін сипаттайтын сұрақтарға немесе оның өзгеру перспективаларына жауап береді. Кедейлік күрделі құбылыстар класына жатады, олар талдау мен бағалаудың әртүрлі әдіснамалық тәсілдерін қажет ететін белгілермен сипатталады. Кедейліктің кем дегенде үш аспектісі белгілі: экономикалық (табыс деңгейі), қоғамдық тауарларға қол жетімділік дәрежесі бойынша (айыру) және психологиялық (өз деңгейі мен өмір сүру сапасын жеке сезіну).

Кедейлік деңгейін өлшеудің үш негізгі тәсілін ажыратуға болады:

1. Кедейлікті Өлшеудің абсолютті тәсілі ең төменгі тізімді белгілеуге негізделген негізгі қажеттіліктер (ең төменгі күнкөріс деңгейі) және оларды қанағаттандыру үшін қажетті ресурстар мөлшері. Бұл тәсіл алғаш рет ХІХ ғасырдың аяғы мен ХХ ғасырдың басында қолданылды. Бұл тәсілге сәйкес, абсолютті кедей адамды анықтау үшін нақты белгіленген санмен көрсетілген абсолютті кедейлік шегін белгілеу қажет.[3] Кедейліктің абсолютті шекарасын (шегін) анықтаудың екі әдісі бар: біріншісі – ұлттық (жергілікті) шындыққа сүйене отырып, тұтыну себетін немесе күнкөріс деңгейін қалыптастыру, екіншісі – халықаралық нормаларды ескере отырып қалыптастыру. Екінші әдіс халықтың кедейлік индексінің интегралды көрсеткіші бойынша абсолютті шекараны есептейтін және әртүрлі факторларды ескеретін БҰҰ-ның ресми әдістемесі сүйенеді. 1978 жылы БҰҰ Статистикалық комиссиясы халықтың өмір сүру деңгейінің көрсеткіштер жүйесін жасады.

Факторлар 12 негізгі топқа бөлінеді: 1) демографиялық сипаттамалары, 2) санитарлық-гигиеналық өмір сүру жағдайлары, 3) тұтыну деңгейі, 4) тұрғын үй жағдайлары, 5) білім және мәдениетке қолжетімділік, 6) Еңбек және жұмыспен қамту жағдайлары, 7) халықтың кірістері мен шығыстары, 8) өмір сүру құны және тұтыну бағасы, 9) көлік құралдары, 10) демалысты ұйымдастыру, 11) әлеуметтік қамсыздандыру, 12) адам бостандығы.[4]

2. Кедейлікті өлшеудің салыстырмалы тәсілі әл-ауқат көрсеткіштерінің белгілі бір елде басым болатын материалдық қауіпсіздік деңгейімен арақатынасына негізделген. Салыстырмалы тәсілдің негізін қалаушы ағылшын әлеуметтанушысы П. Таунсенд болып саналады, ол кедейлікті экономикалық ресурстардың жетіспеушілігінен осы қоғам мүшелерінің көпшілігіне таныс өмір салтын жүргізу мүмкін болмайтын жағдай ретінде қарастырды. Жалпы түрінде айыру (лат. Derivativo-айыру) жеке адамдардың немесе топтардың негізгі өмірлік қажеттіліктерін қанағаттандыру мүмкіндіктерін азайтудың немесе айырудың әлеуметтік процесін білдіреді. [3]

Салыстырмалы өлшем өлшеу объектісінің мәнімен тығыз байланысты: 1) қоғамның төменгі қабаты өлшенеді; 2) "қоғамда қабылданған тіршілікті қамтамасыз етудің минималды стандартына" сәйкессіздік өлшенеді, медиальды кірістің пайызы анықталады;

3) «қолда бар қаражат қоғамға толық қатысуға мүмкіндік бере ме» сынды сұрақтар арқылы әлеуметтік құқықтық мәртебе өлшенеді.

Салыстырмалы өлшеуде кедейлік шегі халықтың нақты табысына, сондай-ақ табыстың халық арасында бөлінуіне байланысты, сондықтан бұл әлеуметтік теңсіздікті өлшеу құралдарының бірі. Бүгінгі таңда кедейлікті өлшеуге осы тәсіл аясында екі бағыт қалыптасты. Бірінші шеңберде, ең алдымен, негізгі қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін қажетті тауарларды сатып алу қабілетіне назар аударылады. Бұл дегеніміз, кедейліктің салыстырмалы шегін құру кезінде орташа табыс өлшемі қолданылады, оны адамның орташа жалақысы ретінде емес, орташа адамның жалақысы ретінде анықтауға болады. Мәселен, АҚШ-та салыстырмалы кедейлік шекарасы орташа табыстың 40 % - на сәйкес келеді, Еуропаның көптеген елдерінде-50 %, Скандинавия елдерінде-60 % .[4]

Кедейліктің азаматтық-құқықтық теориясы деп аталатын екінші бағытқа сәйкес, кедейлік сөздің кең мағынасында айыру арқылы өлшенеді. Осы бағыт шеңберінде қолда бар қаражат ескерілетін айырудың белгілі бір базалық жиынтығы негізінде қоғам мүшесі ретінде қоғам өміріне толыққанды қатысуға мүмкіндік бере ме, адамға білім беру, денсаулық сақтау қызметтеріне ақы төлеу мүмкіндігі, азық-түлік себетінің қаншалықты толық болуы сияқты әлеуметтік игіліктер бар ма сынды мәселелер қарастырылады.

Сондай-ақ, ел халқының кедейлігін өлшеу кезінде абсолютті және салыстырмалы кедейліктің арақатынасын түсіну өте маңызды екенін атап өткен жөн. Салыстырмалы кедейлік ауқымы абсолютті кедейлік деңгейіне сәйкес келмейді. Абсолютті кедейлікті жоюға болады, бірақ теңсіздік стратификацияланған қоғамдардың ажырамас атрибуты болғандықтан, салыстырмалы кедейлік әрдайым сақталады. Барлық әлеуметтік топтардың өмір сүру стандарттары жоғарылаған кезде салыстырмалы кедейлік сақталады және тіпті артуы мүмкін.

3. Кедейлікті өлшеудің субъективті тәсілі сауалнамаға қатысушылардың өздері жасаған материалдық жағдай мен өмір сүру деңгейін бағалауға негізделген. Субъективті тәсіл халықтың минималды қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін қанша ресурстар қажет екендігі туралы түсініктерін талдау негізінде кедейлік шегін белгілейді. Мұндай бағалау әлеуметтік саясат үшін маңызды. Субъективті кедейлік көрсеткішін есептеу кезінде олар әдетте отбасының қолма қол ақшасын субъективті бағалауға бағытталған, яғни отбасының белгілі бір әлеуметтік топқа жататындығы (өте кедей, кедей, орта тап және т.б.) есептеледі.

Кедейлік ұғымы соншалықты күрделі көп деңгейлі, сондықтан әр тәсіл белгілі бір кедейлік деңгейін сипаттайды, бұл құбылыстың тек бір бөлігін ғана ашады. Осыған байланысты ғалымдар арасында және батыс елдерінің статистикасында қазіргі біріктірілген тәсіл көбірек таралуда. Біріктірілген тәсіл жоғарыда аталған тәсілдердің кез-келген комбинациясын қолдануды қамтиды, бұл кедейлікті оның барлық көріністерінде толық есепке алуға мүмкіндік береді. [3]

Алайда, бүгінгі таңда Қазақстанда кедейлікті өлшеудің ресми қабылданған әдісі тек абсолютті кедейлік тұжырымдамасына негізделген, бұл осы қажеттіліктерді қанағаттандыратын тауарлар мен қызметтердің минималды қажеттіліктері мен шеңберін анықтауды қамтиды (құрамы тұтыну себеті деп аталады). Ал 2023 жылдың 2 наурызында

«Қазақпарат» сайтында жарияланған мақалада Қазақстан Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі кедейлік шегінің мөлшерін айқындау жөнінде бұйрық дайындалғаны хабарланады. Құжатқа сәйкес, осы жылдың басынан бастап кедейлік шегінің мөлшері азамат мемлекеттік атаулы әлеуметтік көмек тағайындауға өтініш берген тоқсанға дейінгі тоқсандағы ең төменгі күнкөріс деңгейінің 70% мөлшерінде айқындалған. 2025 жылдан бастап кедейлік шегінің мөлшері орташа табысқа байланысты болады және оның мөлшерінің 50% құрайды екен. [5] Бұл өзгеріс іске асса және алдағы жылдары батыс елдерінде таралған біріктірілген әдіс те кедейлік деңгейін бағалауда елімізде қолданысқа енгізілсе Қазақстандағы кедейлікті жан-жақты бағамдауға мүмкіндік берер еді. Соған сай, әлеуметтік жағдайы төмен кедей топтарға қатысты әлеуметтік саясат та әділ іске асар еді.

Сондай-ақ, «Kapital.kz» сайтында жарияланған «Дүниежүзілік банк Қазақстандағы кедейлік деңгейін бағалады» атты мақалада Орталық Азия бойынша ДБ аға экономисті Уильям Бейтс 2024 жылға қарай елдегі кедей халықтың үлесі қалай өзгеретінін болжаған. Сонымен қатар, атақты экономист кедейлік деңгейін бағалауда ең көп қолданылатын екі көрсеткішті атап өтеді. Олар: ұлттық және халықаралық. Көрсеткіштердің екі жиынтығын қолданудың негізгі себебі-әдістердің салыстырмалылығын қамтамасыз ету қажеттілігі. Дүниежүзілік банк кедейліктің жаһандық көрсеткіштерін қадағалайды, бұл елдердің үкіметтері қолданатын көрсеткіштерден өзгеше. Өз кезегінде кез-келген үкіметтің елдегі кедейлік деңгейін бақылауға деген көзқарасы әрқашан жергілікті ерекшеліктерге негізделген. Осындай бағдарлануына байланысты ұлттық көрсеткіштер басқа елдердің көрсеткіштерімен салыстыруға келмейді. Сонымен қатар, әртүрлі елдердегі жағдайларды салыстыру үшін Дүниежүзілік Банктің көзқарасына ұқсас бірыңғай тәсіл қажет. 2022 жылы Дүниежүзілік банк кедейлік шектерінің жаңа көрсеткіштерін, сондай-ақ белгілі бір елдердегі өмір сүру құнын ескере отырып, кедейліктің соңғы жаһандық бағалауларын енгізу арқылы есептеулерді жаңартқан. Мәселен, Тәжікстан, Өзбекстан және Қырғызстанды қоса алғанда, табыс деңгейі орташадан төмен елдер үшін кедейлік шегі 2021 жылы бір адамға күніне 588 теңгені, ал табыс деңгейі орташадан жоғары елдер үшін, мысалы, Қазақстан үшін – бір адамға күніне 1103 теңгені құраған екен. Алдағы жылдары Дүниежүзілік банк Қазақстанда және Орталық Азияның басқа елдерінде кедейлікті азайтуға әсер ететін жағдайларға болжам жасайды. Бағалау бірнеше көздерден алынған ақпаратқа негізделеді. Бұл ретте ең маңызды фактор, өңірдегі одан әрі экономикалық өсу болып табылады. Өсу жағдайында халықтың табыс табуға көбірек мүмкіндіктері бар, бұл кедейліктің төмендеуіне әсер ететіні сөзсіз. Сонымен қатар, экономикалық өсудің арқасында халықтың осал топтарын қолдауға бағытталған қосымша ресурстар пайда болады. Мұның бәрі Дүниежүзілік банк сарапшыларына 2024 жылға қарай елдегі кедей халықтың үлесі шамамен 12% - ға дейін төмендейді деп күтуге мүмкіндік береді. Егер өсу қарқынын жеделдету және халықтың кедей топтары үшін мүмкіндіктерді кеңейту бойынша шаралар қабылданса, онда көрсеткіш одан да айтарлықтай қысқарады. [6]

Қорытындылай келе, кедейлік пен теңсіздік қазіргі таңда Қазақстанды ғана емес, бүкіл әлемді алаңдатып отырған өзекті мәселе деп айтуға толық негіз бар. Соңғы жылдардағы экономикалық құлдырау да кедейліктің айтарлықтай өсуіне әкелді. Алайда біздің зерттеуімізге сәйкес ұлттық деңгейдегі статистикалық көрсеткіштер Дүниежүзілік Банктің жыл сайынғы есебімен сәйкес келмейді. Өйткені, елімізде тек кедейлік деңгейін бағалауда біржақты абсолютті кедейлік ұғымы қолданылады және кедейлік шегі күнкөріс минимумымен айқындалады. Ал әлем елдерінде кедейлікті өлшеудің жоғарыда атап өткен өзге де әдістері кең қолданылады. Кедейлік ұғымы соншалықты күрделі және көп деңгейлі болғандықтан, әр тәсіл белгілі бір кедейлік деңгейін сипаттайды, бұл құбылыстың тек бір бөлігін ғана ашады. Осыған байланысты ғалымдар арасында және батыс елдерінің статистикасында қазіргі біріктірілген тәсіл көбірек таралуда. Біріктірілген тәсіл жоғарыда аталған тәсілдердің кез-келген комбинациясын қолдануды қамтиды, бұл кедейлікті оның барлық көріністерінде толық есепке алуға мүмкіндік береді. Шетелдік тәжірибедегі қолданыла бастаған бұл тәсіл әлі де толық зерттеуді талап етеді және қолданысқа енгізуді

кажет етеді. Сонымен қатар, әлеуметтік-мәдени және әлеуметтік-экономикалық тұжырымдамалардың дамуы зерттеушілердің көпшілігін кедейлік қоғамның әлеуметтік мәселесі деген қорытындыға әкеледі. Кедейліктің себептері және оның пайда болуы туралы пікірталастар қазақстандық жағдайларға да қолданылады, сондықтан да кедейлік төңірегіндегі әртүрлі мәселелер бұдан әрі толық зерттеуді талап етеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Bizmedia ақпараттық порталы [bizmedia.kz]. – URL: <https://bizmedia.kz/2022/05/16/cherta-bednosti-v-kazahstane-v-2022-godu/> Мақала «Черта бедности в Казахстане в 2022 году» (жарияланған күні: 16.05.2022)
2. Атамекен ҚР ұлттық кәсіпкерлер палатасы порталы [atakenim.atameken.kz]. – URL: <https://atamekenim.atameken.kz/ru/news/34807-metodologiya-reshaet-kto-iz-nas-bednyj> «Методология решает кто из нас бедный» (жарияланған күні: 13.02.2020)
3. Нюхня Ирина Викторовна. Бедность как угроза экономической безопасности государства методические аспекты и системные реалии//Социально экономическое явления и процессы/Т. 10, № 10, 2015, с.98-100.
4. Л.А. Зубкевич. Взаимосвязь социологических методик измерения бедности и развития человечества/Вестник Нижегородского университета им.Н.И.Лобачевского. Серия:Социальные науки,2018,№4(52),с.92-93.
5. Казинформ халықаралық ақпараттық порталы [www.inform.kz]. – URL: https://www.inform.kz/ru/porog-cherty-bednosti-izmenitsya-s-2025-goda-v-kazahstane_a4041853 «Порог черты бедности изменится с 2025 года в Казахстане» (жарияланған күні: 02.03.2023)
6. Капитал-іскерлік ақпарат орталығы порталы [kapital.kz]. – URL: <https://kapital.kz/economic/109672/vsemirnyy-bank-otsenil-uroven-bednosti-v-kazahstane-2.html> «Всемирный банк оценил уровень бедности в Казахстане» (жарияланған күні: 17.10.2022)

УДК 364.044

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ «2022 – БАЛАЛАР ЖЫЛЫ» АЯСЫНДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫС ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Әмірхан Жанар Нұралыханқызы

amirkhan.zhanar@mail.ru

Л. Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Әлеуметтік ғылымдар факультетінің «Әлеуметтік жұмыс» мамандығының студенті

Ғылыми жетекшісі: Байғабылов Н.О.

Ел Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев 2022 жылды Балалар жылы деп жариялап, оларды қорғау үшін денсаулық сақтау, білім беру, әлеуметтік қолдау бағытында нақты шаралар қолға алынуы керек екенін айтып, тапсырма берген еді. Президент өскелең ұрпақтың болашағына мән беріп, жастарға зор үміт артатынын, сондықтан да өскелең ұрпаққа жол ашу үшін барлық жағдайды жасау керектігін нақтылады. Бұл жылы ең алдымен билік тарапынан денсаулық сақтау, білім беру және әлеуметтік қамсыздандыру саласында балаларды қорғау мақсатында нақты іс-шаралар жоспарланып, жүзеге асырылды.

Сол кезде Мемлекет басшысы: «Әңгіме жалаң ұран мен мерекелік шаралар туралы емес. Бірінші кезекте билік тарапынан балаларды қорғау үшін денсаулық сақтау, білім беру, әлеуметтік қолдау бағытында нақты шаралар қолға алынуы керек. Өскелең ұрпақтың үйлесімді дамуы мен бақытты балалық шағы – біздің жалпыұлттық міндетіміз», - деген еді.

Содан бері осы салаға жауапты министрлік өкілдері елімізде балаларға арналған бірнеше жобалар әзірленді. Тіпті ҚР Білім және ғылым министрлігі Балалардың құқықтарын қорғау